

ZLATKO VINCE, Zagreb

POLEMIKA IVŠIĆ-ANDRIĆ OKO „BRANIČA JEZIKA HRVATSKOGA”

Kada se godine 1911. pojavila knjiga dra Nikole Andrića "Branič jezika hrvatskoga", naišla je na velik odjek u tadašnjoj hrvatskoj, djelomično i srpskoj kritici, u časopisima i novinama (V.Rožić, J.Ibler, S.Ivšić, J.Skerlić i dr.). Posebno je instruktivna i vrijedna pažnje dugotrajna diskusija, upravo polemika, između S.Ivšića i N.Andrića oko brojnih jezičnih pitanja koja su se obrađivala u knjizi. Mladi i poletni Ivšić zapazio je samouvjereno i ispravno niz pogrešaka u Andrićevim jezičnim tezama, pa i u jeziku i stilu kojim je knjiga pisana.

U svojoj raspravi Vince potanko iznosi osnovne Ivšićeve prigovore Andrićevu djelu kao i Andrićeve katkada vrlo oštre odgovore. U većini slučajeva pokazuje se Ivšić kao prodoran i pronicljiv kritičar koji suptilno zapaža svaku, pa i najsitniju nesavršenost u Andrićevoj knjizi. Ipak je konačni negativni sud o piscu i djelu prenaplašen i pretjeran, kako je to i u ono doba primijetio V.Jagić. Vince dolazi do zaključka da je Andrićeva knjiga - pored nesumnjivih pogrešaka i nepreciznosti - ipak bila korisna i u svoje vrijeme i kasnije, pa - u određenoj mjeri - i novatorska, svakako poticajna, jer je popularizirala određena aktualna jezična pitanja, a neka i samostalno rješavala.

I.

1. - U praktične jezikoslovne priručnike često se i rado zagledalo. Prije prvoga svjetskoga rata to su bili Rožićevi "Barbarizmi u hrvatskom jeziku", koji su objavljeni čak u tri izdanja (1904, 1908. i 1913), zatim "Branič jezika hrvatskoga" dra Nikole Andrića, knjiga koja je doživjela 1911. godine dva izdanja, a nakon rata bio je to Maretićev "Jezični savjetnik", objavljen

1924, točno četrdeset godina nakon prvih Maretićevih članaka o jezičnoj čistoći (koji su se pojavili u siječnju 1884. u "Vijencu").

Sva su ta djela bila korisna, ona su ispunila svoju svrhu, ali su manjim ili većim dijelom i zastarjela, kako to biva s priložima koji se bore za jezičnu čistoću. Druga vremena imaju druge kriterije, upotrebna se vrijednost norme katkada tako snažno nametne da jezični savjeti moraju ustuknuti pred silinom upotrebe, ono što su još u staro vrijeme nazvali usus tyrannus. Sve je to normalno i tome se ne bi trebalo čuditi.

Oko svih spomenutih jezičnih priručnika - savjetnika bilo je neslaganja, bilo je i polemika, pogotovu s obzirom na pojedina rješenja što su ih savjetnici nudili. Bilo ih je i u vezi s Andrićevom knjigom "Branitelj jezika hrvatskoga" (usp. članke V. Rožića, J. Škerlića, Iblera i dr.). Manje su poznate neke pojedinosti dugotrajne, žučne, načelne i osobne polemike između dra Nikole Andrića i tada mladoga Stjepana Ivšića oko spomenutoga djela. Stj. Babić piše da uz Boranićev "Pravopis", Maretićevu "Gramatiku" treba "za određeni period uzeti u obzir i dva značajna priručnika toga vremena: Andrićev Branitelj i Maretićev Savjetnik". Zatim još posebno ističe: "I oni se mogu smatrati normom zbog dopune prijašnjima, zbog ugleda koji su imali, zbog aktualnosti, vrijednosti i koristi savjeta."¹ Babić čak napominje kako, prema preporuci u Branitelju, Ivšić u rukopisnom tekstu Mažuranićeve knjige "Od zore do mraka",² mijenja riječ ispustiti u izostaviti.

Ipak, i stručnjacima je nedovoljno poznato Ivšićevo mišljenje o Andrićevoj knjizi, pa i oštra polemika u vezi s njom. Kako ona i danas može biti instruktivna u raznim vidovima, bit će, možda, zanimljivo i korisno da je поближе prikažem. Radi se, kako je rečeno, o intervenciji mladoga Stjepana Ivšića koji se brzo i odlučno uspinjao ne samo u hrvatskoj jezičnoj znanosti nego i u skoroj sveučilišnoj karijeri. Samouvjeren, nadmoćan, svjestan znanja i sposobnosti, Ivšić se vrlo oštro okomio na starijega i tada već poznatoga javnoga radnika dra Nikolu Andrića.³ Diskusija, upravo polemika između dvojice naših istaknutih javnih radnika poprimila je vrlo oštre razmjere. Zašto se razvijala upravo u vrlo oštrom tonu - pitanje je u koje u ovom prilogu dublje ne ulazim, ali ipak prilično opsežno i iscrpno iznosim riječi jedne i druge

strane kako bi i povjesničari, kulturolozi i sociolozi mogli doći do podataka za dalekosežnije zaključke. Dakako, u prvome redu ovdje su mi na pameti bili jezični problemi. Vidjet ćemo u pojedinoštima što je Ivšić prigovarao piscu "Braniča", a isto ćemo se upoznati i s Andrićevim odgovorima.

2. - Kako je došlo do pojave Andrićeve knjige?

U siječnju godine 1911, na skupštini Matice hrvatske, raspravljalo se o tome kako bi se najzgodnijim načinom književnici i novinari potakli na veću brigu oko jezične pravilnosti i ljepote. Dr Stjepan Bosanac, Matičin odbornik i nadzornik hrvatskih srednjih škola, objavio je svoj izvještaj o toj temi u "Narodnim novinama", a Nikola Andrić je, kao član književnog dijela u uredništvu "Narodnih novina", počeo objavljivati čitav niz članaka pod naslovom "Filološki zapisi; iz uredničke bilježnice". Sabrane članke složio je u knjižicu pod naslovom "Branič jezika hrvatskoga". U predgovoru on ističe kako se u njima neće naći velikih znanstvenih dostignuća, nego će ispravljati jezične i stilske pogreške na koje češće nailazi u dnevnom tisku. Varaju se koji misle da je hrvatski književni jezik još neutvrđen, upozorava Andrić, na temelju čega bi se moglo doći do krive pretpostavke da se kod nas ne da ništa određeno naučiti. No i u jeziku velikih naroda nije sve zauvijek određeno, i oni "neumorno tešu, dovijaju se i dogovaraju". Stoga ni Andrić neće, očito, uvijek pogoditi baš ono najbolje i najispravnije, ali će se zato truditi da se približi optimalnom rješenju. Primit će, veli, rado svaki pošten savjet, pa i popravak. Tako se radi i drugdje u svijetu. U časopisu "Zeitschrift des allgemeinen deutschen Sprachvereines" (zasnovao ga je Hermann Riegel, kasniji je urednik O. Streicher) nalazi se mnoštvo jezičnih članaka, a postoji i poseban stupac "Zur Schärfung des Sprachgeföhls". Jedan od jezikoslovaca prenese iz kakvih novina pojedinu "barbarsku" rečenicu i paralelno objavi ispravljenu istu rečenicu kako bi je on napisao. Potpiše je, a onda je pošalje drugim jezičnim stručnjacima na potvrdu. Oni je pregledaju, potpišu i pošalju u tisak.

Slično je radio, veli Andrić, i dr Ivan Broz objavivši godine 1889. u "Vijencu" od broja 1 do 40 dvadeset i četiri "Fi-

lologičke sitnice", a k tome je 1891. dodao još sedamnaest "Sitnica". Te Brozove raspravice nisu bile preučeno stilizirane, nego su više rezultat dugoga rada i zapisivanja, a sve izloženo lako i pristupačno. Takav način pisanja bit će i Andriću uzorom. "Doticat ću se stvari, koje su stručnjacima zadosta poznate, ali i takvih, kojih se još nije nitko doticao". Kada se godine 1911. pojavila ta Andrićeva knjiga, bilo je više prikaza i polemika,^{3a} kako je rečeno, ali nas ovdje posebno zanima Ivšićev sud.

3. - Ivšićeva kritika bila je vrlo oštra, autoritativna i stručna. Ona je ukazivala na određene Andrićeve pogreške s obzirom na jezik i s obzirom na stilske neuglađenosti. Slaba je strana Andrićeva pogrešno tumačenje jezičnih pojava iz slavenske filologije. Zalažući se za točku, a protiv tačke i odbijajući razloge branitelja oblika tačka, Andrić pogrešno zaključuje da bi trebalo prema toj metodi pisati mjesto spor, osporiti (od glagola prêti se, parba): spar, ospariti. U tome se, dakako, Andrić prevario misleći da je riječ o promjeni debelog poluglasa, koji se u ruskom zamjenjuje samoglasnikom o, a tu se radi o prijetoju.

Ivšić mu prigovara i zbog toga što ne razlikuje nastavak od završetka riječi. Zalažući se za završetak -irati (telefonirati, telegrafirati i sl.) Andrić doista netočno i neprecizno napominje da -irati možemo to prije prihvatiti "što i sami imamo toliko glagola s istim nastavkom, kao: birati, ispirati, zadirati".⁴ Dakako, -ir u birati pripada korijenu, a ir u telefonirati završetku, kako mu je to s pravom oštro prigovorio Ivšić.⁵

Andrić pak ima pravo što predlaže da se naziv "Gjure Deželića Prilaz" izmijeni u "Prilaz Gjure Deželića", ali nema pravo kad to poistovjećuje s primjerom "duhana prodaja", mjesto "prodaja duhana".⁶ Mladi kritičar s pravom napominje da posvojni genitiv dolazi dosta često ispred svoje imenice, na primjer: vojvode Bogičevića sin Bajo. U prvim kritikama navodi Ivšić i druge nedostatke u knjizi: daljnje (mjesto dalje), prevladava (mjesto nadvlađuje), podrijetlo (umjesto postanje), držeci ovo zgodnije i ukusnije (mjesto: držeci ovo za zgodnije i ukusnije), neće nam ništa drugo preostati (mjesto ... ostati), iako se mi danas ne bismo morali složiti baš sa svakim Ivšićevim prigovorom.

Ivšić prigovara Andriću, na primjer, i zbog ovakve stilizacije: ... počeo je s izdavanjem knjiga,⁷ a trebalo bi: počeo je izdavati (ili: da izdaje) knjige. Drugo je, razlikuje Ivšić: počeo je s izdavanjem loših knjiga uđiti našoj knjizi.⁸ Andrić mu replicira u "Narodnim novinama" (3.VI 1911) navodeći primjer iz Karadžićevih djela: "Ja mislim da će najbolje biti to početi s odgovorom na pitanje ..." Ivšić mu predbacuje i zbog drugih pogrešaka.

Andrić ne usvaja Ivšićeve prigovore, nego ih vještim, katkada i podcjenjujućim, načinom odbija tražeći od svoga mladoga kritičara skromnost, pozivajući ga da najprije nauči osnovne pojmove iz jezikoslovlja. Andrićeva je obrana u cjelini duhovita, polemički vješta ali jednostrana, ne prihvaćajući nijednoga recenzentova prigovora. Prikazat ću u pojedinostima kako se razvijala ta polemika između tada mladoga Stjepana Ivšića i starijega književnika Andrića. Budući da je riječ o dva naša istaknuta kulturna radnika: jednoga znanstvenika i kasnijega ponajvećega hrvatskoga slavista i drugoga - prevodioca, urednika, književnog povjesničara i eminentnog kulturnog radnika sa širokim radijusom djelovanja, bit će zanimljivo i instruktivno da se ta polemika поближе prikaže, a kasnije da se ocijeni vrijednost Andrićeve knjige.

4. - Andrić veli za Ivšićevu kritiku da "odaje mladića puna samopouzdanja, smionosti, ali i prirodene - drskosti. Kod nas je već takav običaj da se mladi ljudi s neprokuhanim znanjem žele istaknuti napadanjem i invektivama na starije radnike, jer misle, da će tako najjeftinijim načinom doći do ugleda u onim krugovima, koji su im najbliži i u kojima tako zvani maulmacheri vode glavnu riječ. A ljudi, koji nisu vrsni, da što napišu, ostaju redovno kod samih napadaja." Ne bi, veli Andrić, imao ništa protiv toga da je Ivšić našao list u kojemu bi rekao ono što mu se u njegovu djelu ne sviđa. Ali Ivšić teži da učenjačku akribiju primijeni u djelu pisanu popularnim načinom. A ni jedan odlomak u Ivšićevu prilogu "nije prokuhan", odbija Andrić odlučno ali i pretjerano i neargumentirano svaki Ivšićev prigovor, pa mu spočitava kako nije razumio ništa što je pročitao, navodeći njegove "smušene" odlomke i još suvišnije "pouke", odbijajući sve te prigovore u

cjelini: "Kad ne razumije ni čitati filološke stvari, što se onda nameće pisanjem i tobožnjom kritikom?"⁹ On minorizira Ivšića izjavom da poznaje tek školsku gramatiku i od nje se ne može samostalno nikamo maknuti: "Ove stvari g. Ivšić ne će ni shvatiti, jer se u školskoj gramatici o njima ne govori, ali je postigao barem to, da su čitaoci našega lista saznali za njegovo ime. Zove se Stjepan Ivšić, a ne zna se ni tko je, ni gdje je." Preporučuje mu "neka bude skromniji, kako i priliči njegovu zvanju".¹⁰ Kada se, iste 1911. godine, pojavilo i drugo izdanje "Braniča", Ivšić se opet javio nizom članaka u "Hrvatskom pokretu". Mladi doktorand smatra da se Andrić okoristio njegovim napomenama u "Hrvatskom pokretu" a da to nije nigdje posebno označio. Prigovara mu što, prihvaćajući njegove napomene i s obzirom na stilske nezgrapnosti, nije pri tome označio da ih je Ivšić zapazio i na njih ga upozorio.

Andrić, dakako, nije u pravu što podcjenjuje Ivšića do te mjere da tobože ne zna je li ime Ivšić pseudonim, a ako to ime nije pseudonim, Andrić u toku kasnije polemike govori o mladiću od dvadeset godina. Poznato je, međutim, da je do godine 1911. Ivšić bio objavio već nekoliko stručnih i znanstvenih radova koji ni Andriću nisu smjeli biti nepoznati.¹¹ Od Andrića je nekorektno - a u isto vrijeme i naivno - i to što u "Narodnim novinama", od 3. lipnja 1911, ovako govori o Ivšiću: "Prekjučer sam još mislio, da je pisac te reklame neki mladić, koji uistinu nosi ime Ivšića, a sada čujem, da je to pseudonim."¹² O tome će još jednom progovoriti Ivšić vrlo ozbiljno i vrlo indignirano u svojem posljednjem osvrtu na Andrićeve članke, ističući kako Andriću ne služi na čast što nije govorio istinu. Kako je rečeno, Andrić je novinarski okretan, dovrtljiv, vješt polemici, a manje objektivan i istinoljubiv, a Ivšić je opet vrlo osjetljiv i gordo samouvjeren.

Iz Ivšićevih kritika nazire se budući autoritet - nasljednik Maretićev na sveučilišnoj katedri!¹³ I u vezi s težnjom prema sveučilišnoj karijeri polemika poprima vrlo oštar oblik. Ivšić predbacuje Andriću da je ljut i pun animoziteta prema njemu i Maretiću i stoga što nije uspio da se domogne katedre na Sveučilištu.

U svojoj polemici Ivšić dostojanstveno likuje da je

izišao "na poziv" Andrićev te da je uočio Andrićeve pogreške još dok je ovaj svoje priloge objavljavao u "Narodnim novinama", ali se na njih nije htio obazirati u nadi da će "njihova sila biti neznatna, jer će, kako ostavimo iz ruku pojedini broj, i ona brzo popustiti". Ali, kako su ti "Filologijski zapisi" sabrani u knjigu i "namijenjeni našim piscima od svake vrste, osjećam upravo dužnost, da kažem koju o njima", vrlo rezolutno započinje Ivšić svoj prilog 31. lipnja 1911. u "Hrvatskom pokretu". U polemici se u pozadini, dakle, osjećaju i aspiracije na katedru na kojoj sjedi prof. Tomo Maretić i kojoj se približava Stjepan Ivšić, a osjeća se i određeni animozitet N. Andrića kojemu nije uspjelo da dođe na Sveučilište kao nastavnik.¹⁴ To je bilo, po "Pokretovim" riječima, upravo prije nego se Andrić pokušao habilitirati, ali se pokunjen oprostio od stolice za hrvatsku i srpsku književnost.¹⁵

5. - Već se iz iznesenog gradiva vidi da se u polemici osjeća i osobni uzajamni animozitet obaju pisaca. Svoj članak, objavljen u Pokretu 7. travnja 1911. pod naslovom "Andrićev književnički moral", Ivšić završava oštrim riječima: "U svojoj sam dosadašnjoj ocjeni Andrićeve knjige bjelodano dokazao, da je kora u "Braniču" veoma hrapava i kvrgava, često upravo puna crvotoči, - a kora je samo Andrićeva, jer je zdrava i valjana jezgra, koliko je ima, tuđa. Pokazao sam i to, kako je jezgra, što je Andrić hoće gdjegdje da oljušti, obično pušljiva."¹⁶

Andrićev odgovor izišao je 28. srpnja 1911. Na Ivšića, "koji je uzeo da traži buhe" u Braniču, nije se, veli, htio osvrutati, ali nakon Ivšićevih novih napada mora mu odgovoriti. Ivšićevi su prigovori sitnice koje je kasnije opazio on sam i drugi: "Vidite, mene bi kao kritičara bilo stid tražiti priznanja za ova duboke obrete",¹⁷ ironizira Andrić Ivšićevo inzistiranje na autorstvu ispravljenih dijelova u 2. izdanju Braniča. Odbijajući sve Ivšićeve prigovore, Andrić samozadovoljno kliče: "Ah, gospodine Ivšiću, da vi znate, kako je to sladak i velik osjećaj: listati po rođenoj knjizi, za koju duboko osjećáš, da ti je najbolja, i najljepša, i najkorisnija od svih knjiga koje si za dvadeset godina napisao!"¹⁸ Predlaže Ivšiću da on nastavi mjesto njega izdavati drugu, treću ili četvrtu sličnu knjigu. Ili da se obojica late

rada svaki za sebe? "Možete se držati istoga sistema, kojega sam se i ja držao, ali da nitko ne uzmogne oboriti ni jednu od sto točaka, kao što se u mojoj knjizi nijedna nije oborila. I da bude u knjizi onoliko novih i originalnih stvari, kojih se nije još nitko doticao, kao u mojoj. A sve u lakoj, popularnoj formi, koja je - vidjet ćete - mnogo teža od suhe akademske. Ja to duboko osjećam, jer sam se i u jednoj i u drugoj okušao. Budite uvjereni, da će nam ovaj posao donijeti i mnogo više časti, a i mnogo veću realnu korist književnosti, nego dosadašnje nedostojno pisličarenje, traženje buhã ..."

Andrić u daljem tekstu pita Ivšića nije li njegova ponuda najlojalnija i najmoralnija, pa ironično nastavlja: "Hajde, budite vi jači žetelac, a ja ću da ostanem slabiji. Valjda ne ćete do groba iza drugih pabirčiti i pobirati tuđi kukolj na strništu, da njime okitite svoju kapu? Zasučite rukave pa na posao! Budite uvjereni, da vam ja ne ću mjeriti onom mjerom, kojom vi meni." Boli ga, veli, što će se zbog oštine njihove polemike mnogo ljudi zbog toga zbuniti, pa mu je i žao što je na Ivšićev prvi poklik odvratio istim poklikom. "Ako gosp. Ivšić baš drži, da me je i u ičemu poučio, e onda - neka mu je do neba hvala! A ja sa svoje strane - u ime pravog književničkog morala! - tražim od njega, neka rukom na srcu javno prizna: ima li mojoj knjizi ikakve zamjerke? Ne samo po dubljoj, naučnoj unutrašnjosti, koje nije nitko porekao, nego i po tanjoj, spoljašnjoj kori? I da li još uvijek ima srca pitati: Koja su to ugledna i autoritativna gospoda mogla moju knjigu preporučiti mladeži svih hrvatskih srednjih škola i učiteljstvu nižih i viših pučkih učilišta? I kakva bi se knjiga ove vrste onda uopće mogla preporučivati?" On je, veli, iskren te traži iskrenost i od drugoga; uostalom, kako su nastale ljetne žege, on će prekinuti s polemikom, ali nije samo žega strašna, nego su i "neki naši ljudi gdjekad ... upravo odvatni, pa im se čovjek rado, vrlo rado - uklanja s vida".

Ivšić mu odgovara u "Hrvatskom pokretu" 1. VIII 1911. odbijajući sve njegove postavke i njegovu "dječju logiku" kojom se brani. Andrića je, veli, ošinio i "Srpski književni glasnik" i drugi. Ivšić je uvjeren u ispravnost svojih prigovora, on se ni na kraju polemike "ne stidi(m) ni jednoga retka", on je govorio "s ru-

kom na srcu" (ne 'rukom na srcu', kako Andrić želi od mene u "Narodnim novinama" u br. od 28. srpnja), on može ponoviti sve što je dotada napisao, bio bi spreman da Andrić sazove na okup najbolje naše stručnjake te neka oni prosude tko ima pravo. Ali odmah dodaje kako to Andrić sigurno neće htjeti prihvatiti, jer on očito misli: "šta će nama soliti pamet kojekakvi matori vukovci, koji su dakako za vašu veličinu (!!) već ishlapili!" Ako toga Andrić neće, neka pošalje njihova raspravljanja V. Jagiću i neka ga pita: ima li on, Andrić, u svemu pravo, a Ivšić ni u čemu. Zatim mu još jednom pokazuje očite pogreške kako bi ga ponizio.¹⁹

Andrić se na takav Ivšićev prijedlog nije osvrtao, ali je zato u drugom izdanju svoje knjige donio Jagićevo pismo što mu ga je ovaj poslao u vezi s prvim izdanjem "Braniča". Jagić u pismu veli da je s pojavom ovakve knjige kao što je Andrićeva zadovoljan onako otprilike kao kada se u kući nađe bolestan čovjek te treba pozvati liječnika: pozdravljate ga, ali biste voljeli da nije morao dolaziti. "To će reći pozdravljam Vašu knjigu kao ustuk protiv bakterija, što se i odveć bahato šire po tijelu našega jezika, ali mi je krivo, što ste osjetili potrebu da izidjete s ustukom u svijet." Jagić je iznenađen: kako to "da sada, nakon pđ vijeka što hrvatski jezik, bar službeno, gospoduje u svim javnim zavodima i organizacijama, nastaje potreba, da se vodi boj protiv nagrdâ, koje mu zadaju svoji ljudi?" Jagić je uvjeren da će Andrićev "Branič" "mnogima i premnogima dobro doći kao gladnu korica hljeba", a zatim se pita: "A zašto ima na žalost toliko ljudi, što nagrdjuju hrvatski jezik u štampanim stvarima?" i pretpostavlja da će odgovor na to pitanje prije naći autor te knjige nego on sâm koji je već četrdeset godina izvan Hrvatske. Jagić, dakle, nije govorio o posebnim vrijednostima knjige u pojedinostima niti se slagao s njom u konkretnostima, ali je nije ni kritizirao, nije ju ocijenio kao nekorisnu i štetnu, kako je to učinio Ivšić u svojim kritikama, nego, naprotiv, bio je uvjeren da će mnogima biti od koristi. Knjiga je naišla i na druga odobravanja, što Ivšiću nije pravo.

Potkraj svojih polemičkih članaka Ivšić pita na jednom mjestu Andrića: zašto ga prekorava što piše u "Hrvatskom pokretu", zašto mu je taj list tako zazoran.²⁰ U nepotpisanom članku od

22.lipnja 1911. veli se pri završetku i to da Andrić koji "rabota u organu svačijega režima (za masne honorare) predbacuje prof. Maretiću, da je stari Khuenovac i magjaron! To je svakako vrhunac šarlatanerije. Ako filologija ima kakve veze sa stranačkom pripadnošću, onda i tu prof. Maretić stoji visoko nad ljudima Andrićeve sorte. Prof. Maretić je magjaron,²¹ a Andrić je cigansko kljuse - svakome na prodaju."

U Hrvatskom pravu javio se 1. srpnja 1911. neki suradnik - Ivšić ga naziva "šepRTLjom" - koji je pohvalio Andrićev "Branič". "Ta kukavica" - prema Ivšiću - objeđuje ga da je pisao svoju kritiku Andrićeva "Braniča" iz "sasvim neliterarnih motiva",²² da je "srbaković" i sl.

II.

6. - Dosta je opsežno prikazana polemika između Ivšića i Andrića i između spomenutih novina. Iznesene su neke pojedinoosti koje osvjetljaju naše tadašnje nacionalno-političke prilike. Bacaju određeno svjetlo i na ličnosti Andrićevu i Ivšićevu. No, najvažnije mi je da se ovdje prosudi: je li Andrićeva knjiga donijela kakve koristi svojim suvremenikima ili je više "udila" nego koristila i je li dala poticaja i kasnijim filolozima, jezikoslovcima.

Kao što je već rečeno, Ivšićevi su sudovi u vezi s konkretnim jezičnim zamjerkama uglavnom ispravni. On je imao mnogo znanja i osjećaja za jezične nijanse, a bio je već kao mlad lingvist na zamjernoj znanstvenoj visini. Andrićeva knjiga popularno je znanstveno djelo koje je, uz neke očite pogreške (naročito u I. izdanju), ipak na lak, privlačan i razumljiv način privuklo i zainteresiralo širu čitalačku publiku. Knjiga je pisana, kako je to istako i - ć u "Hrvatskom pravu" od 1. VII 1911, čitljivo, duhovito, nesuhoparno. Andrić ne ide među naše znanstvenike "koji do idijotstva imitiraju Vukov primitivni stil, već je on francezki odgojen essay-ista i causeur sa svojim finim, lakim i duhovitim perom, koji znade i najsuhoparniji jezikoslovni spor obraditi i s biranim primjerima začiniti tako, da je u isti mah i zabavan i

poučan". Svrha je knjige da odagna "neke bolesti u našem svakidašnjem pisanju", a ne da bude znanstveno samostalno djelo. "Branič" nije pisan zasukano, nego liberalno "jer jezik nije kanon, komu se jednom za svagda ima odsjeći oblik, nego je živi organizam, koji se razvija i razgranjuje, a mora se kultivirati poput drugih jezika s naročitom brigom ...".²³

Da Andrić nije ništa drugo učinio nego da je oživio interes i raspravljanje o književnom jeziku, o njegovoj čistoći i pravilnosti, bio bi dostojan svake pohvale, mogao se čuti glas iz novinstva. "Ne žalim ni polemike koja je nastala ... premda ja žalim način, kako je knjiga bila napadnuta i svrhu, za kojom je napadač išao: poniženje književnog radnika ... Nu ako imade amo i tamo po koja netočnost jezična, to još nije razlog, da ponizimo pisca i da ga ozloglasimo neznačicom ...", pogotovu što je najveći dio knjige dobar, kadar "mnogo ljulja, kamenja, zemlje uztrojiti iz nečiste pšenice novinarskog pisanja, kadar je pobuditi u piscima zanimanje za liepo i čisto pisanje. A to je glavno."²⁴

Po nekima je "Branič" pisan "u čistom hrvatskom duhu, opremljen svom stručnom naukom, primljen (je) objeručke od ciele hrvatske javnosti. ... Prvo izdanje razgrabljeno je kô na jagmu ... Preporučujemo ... najtoplije kao dobar priručnik svima."²⁵ Na polemike u vezi s Andrićevom knjigom osvrnuo se i V. Jagić uz žaljenje što se u polemiku uvukao i lični ton.²⁶

Već je prikazano kako se u Andrićevoj knjizi mogu naći pogreške na koje su ukazali S. Ivšić i neki drugi kritičari. Ivšić mu prigovara zbog nedosljednosti ne samo u pojedinostima nego i u jezičnim načelima.

Andrić prekora "historičare", misleći time gramatičare koji se obaziru na stariji jezik, što ne prate razvitak novoga jezika te ih opominje neka ne zadržavaju bujice što teče svojim koritom a sam hoće da iz bujice današnjeg govora izvuče i odbaci ravnatelj, jer ne ravnaju zavodima nego njima upravljaju, predlažući mjesto toga nazive: upravnik, upravitelj, poglavar (str.128). To mu s pravom predbacuje Ivšić, zalažući se za ravnatelja.

Ivšić se zgražava što Andrić krivo tumači starije likove tisijeh, glusijeh (usp. posred tisijeh, glusijeh tmina) kao kom-

parativne likove: "Čitalac ne može vjerovati svojim očima, kad to pročita, da je dobro pročitao, pa ide nanovo čitati, pa daje i drugima čitati, ali se nažalost uvjerava, da A. ne zna ono, što moraju znati naši petoškolci, jer su čitajući Mažuranićevu pjesmu čuli, da je tisijeh, glusijeh gen. pl. pozitiva (a ne komparativa!) mj. tihih, gluhih, a u VII razr. dobivaju učenici drugi red, ako ne znaju protumačiti gen. pl. kao visocijeh ..." (Hrvatski pokret, 6. VII 1911.).

Andrić ironično odbija i Ivšićeve stilske zahvate u njegov tekst, smatrajući to svojim manjim omaškama u novinarskom brzom radu, u čemu ima podosta istine. Ivšićeve su napomene na svojem mjestu, te ih je Andrić u drugom izdanju i prihvatio, ne doduše automatski i baš onako kako mu je to Ivšić predložio, ali je većinu ipak prestilizirao. Evo nekih! Ivšić mu je prigovorio da se ne može rečenica stilizirati ovako: "Prvi stručnjaci hvatali su se u koštac, da izbiju iskru iz kamena." Ako se tako s kim hvata u koštac, tada se ne izbija iskra iz kamena, nego se gleda kako će protivnika baciti, tumači Ivšić, pa Andrić u 2. izdanju doista tu sliku zamjenjuje: "Prvi su se stručnjaci paštili ..."

Ivšić prigovara što je Andrić u rečenici: "Kako bi seljak shvatio ... i kako bi je obratio na svoj mlin" upotrijebio frazu obratiti vođu na svoj mlin mjesto navratiti vođu ..., tj. činiti što na svoju korist. Ivšić mu to ispravlja: ... kako bi je prerušio (kakvo bi joj ruho dao, kako bi joj promijenio ruho), preobrazio, prekalupio, no u 2. izd. Andrić je tek promijenio: obratio u navratio na svoj mlin. Ivšić veli da nije dobro "Ipak prevladava sing. kosa", nego nadvlađuje, što Andrić tek djelomično ipak prihvaća te rečenicu stilizira: "Ipak je običniji sing. kosa"

Hvata ga i zbog krivo upotrijebljene odnosne zamjenice koji što stoji na krivom mjestu. Doista je u brzini Andrić napisao: "Nažalost od svih ovih riječi jedini je "sajam" slavenski, ali ni njime ne možemo označiti ono, što se u velikim gradovima označuje riječima la place, der Platz, rus. ploščedj, na kojima stoje spomenici, i oko kojih se obično nikada ne trguje" (str. 134). Spomenici valjda ne stoje na riječima i valjda se ne trguje oko riječi (iako se trguje riječima) - ironično Ivšić ispravlja neprecizno stiliziranu Andrićevu rečenicu u "Hrvatskom pokretu" 6. VII 1911.

Slično je Andrić neprecizno napisao rečenicu "Bili smo im (tj. Srbima) une quantité négligeable, za koje su znali da se nalaze negdje preko Save", pa je, nakon Ivšićeve intervencije u "Hrvatskom pokretu", ispravio u "Bili smo im ... pa su oni za nas znali, da se nalazimo negdje preko Save".

"U ovim je stvarima mnogo zaslužan karlovački filolog Živanović, za kojega se može reći, da se cijeloga svoga života iskrvario tražeći zakone ..." napisao je Andrić, nedovoljno pažljiv što je uz vremensku oznaku "čitava svoga života" upotrijebio perfektivan glagol, i to iskrvariti mjesto iskrvaviti. Vjerojatno je Andrić poremetio riječi jer "cijeloga svoga života" pripada izričaju "tražeći zakone", kako to i Ivšić potencijalno dopušta, ali oštro zaključuje da se to ne može oprostiti piscu koji nas hoće poučiti kako treba pisati. Andrić je u 2. izd. ispravio: "Živanović se iskrvavio tražeći cijeloga života zakone."

Ima i drugih Ivšićevih prigovora, ali se i iz ovih vidi da Andrić, pišući u "Narodnim novinama", doista na određenim mjestima nije stilski sasvim dotjeran, što i nije čudo ako se uzme u obzir da je ispunjavao novine svaki dan svojim jezičnim priložima, a Ivšić je dobro zapazio očite Andrićeve nedosljednosti u stilizaciji.

Činjenica je i to da se u Andrića, koji je novinarski brz i koji je čak stupce iz novina direktno prenosio u svoj "Branjč" (što se može vidjeti i po slogu), mogu naći određene nedosljednosti već i prema vlastitim postavljenim pravilima, što je Andriću također oštro prigovorio Ivšić. Za neke je Andrić našao više ili manje prihvatljive isprike, za neke i nije, ali će se s vremenom pokazati kao dopuštena dvostrukost i ono što je Andrić osuđivao i u isto ih vrijeme djelomično upotrebljavao u svome tekstu.

Tako Andrić veli da ne valja "željeznica svršava ..." (str. 109), nego treba upotrijebiti refleksivni glagol svršavati se, a ipak sâm na str. 123 piše "... sve imenice koje svršuju s tim samoglasnicima ... ili na str. 124: ... osim kad infinitiv svršava na -ći". To mu, dakle, Ivšić oštro predbacuje. Svakako je nedosljednost nešto osuđivati a ipak to u istoj knjizi i upotreb-

ljavati. Danas norma književnog jezika dopušta svršavati i svršavati se, počinjati i počinjati se, itd.

Na str. 53. piše Andrić da je tjedan nepotrebna kajkavska riječ koju valja zamijeniti nedjeljom ili sedmicom, a na str. 35. sâm je upotrebljava (... umalo te nije prije dva tjedna našampao). Ipak je ta riječ, koju Andrić i mimo svoga pravila upotrebljava, ostala u književnom jeziku te danas prema njoj imamo drugačiji stav, makar ona i potjecala iz kajkavskoga narječja. "Jezični savjetnik"^{26a} ispravno konstatira kako je tjedan stara naša riječ, "u živoj upotrebi u narodnim govorima i u književnom jeziku u zapadnim krajevima. Nema razloga zamjenjivati tu riječ riječima sedmica, nedjelja, pogotovu što je njeno značenje točnije određeno nego njihovo." Andrić se bori protiv oblika filologički, braneći likove filološki ili filologijski, a sam na str. 25 svoga Braniča, piše ortografički, iz navike koja je tada bila opća, makar se zalagao za bolje oblike.

Andrić ustaje protiv Maretićevih prijedloga da se piše gramatik, kritik, historik i zalaže se za likove gramatičar, kritičar, ali ipak jednom i sâm piše historik! Ivšić pokazuje, prigovarajući Andriću, da je po "historiji našega jezika opravdan samo lik gramatik prema latinskom gramaticus, kao katolik prema catholicus, dok lik gramatičar dolazi tek u 19. stoljeću "a načini su ga naši pisci pod utjecajem njemačkog nastavka -ker..."²⁷ Ivšićevi razlozi mogu biti i opravdani, ali, kako je poznato, nisu prihvaćeni.

Andriću se ne sviđaju neke riječi kao leš ili lešina i smatra da "ne priliči nikako mrtvu čovjeku, nego samo životinji"²⁸, što Ivšić odbija pozivajući se na Broz - Ivekovićev Rječnik hrvatskoga jezika i citirajući mu primjere, poput: On prevrće te leševe mrtve, i krvave ogleduje glave ... Pa otide od leša do leša, dokle nađe milosnoga kuma. Mogli bismo, s Ivšićem, navesti i druge primjere iz novije hrvatske književnosti, jer se ta riječ upotrebljava, ali slično mišljenje Andrićevu iznosi i "Jezični savjetnik s gramatikom" kada kaže da je mjesto riječi leš, nastale prema turskome, bolje za ljude reći: mrtvac, a za životinje: strvina (str. 135). Andrić veli da je pročitao mnogo narodnih

pjesama, proučavajući ih za izdanje "Matice hrvatske", te baš zato nije sklon "da mrtvo tijelo čovjeka nazovem crkletinom i mrcinom".²⁹

Ivšić oštro prigovara Andriću što "griješi i protiv osnovnih pravila našega pravopisa" pišući na pr. riješenje (mj. rješenje), na što Andrić, pomalo i iz demagoških razloga, ironički napominje kako mu Ivšićev zahtjev slični na riječi rješenije, pa nastavlja: "Pisac je pregledao natpis moje knjige: Branič jezika hrvatskoga, a da nije bio slijep kod očiju mogao je baš po onom riješenju razabrati, da bismo mi akcentirali i spásênje, prèobražênje, pòuzdânje, a nipošto: spasénje, preobražénje, pouzdanje, i to uvijek gdje god je još moguće glagolske imenice svršenih glagola akcentirati kao i one, koje su izvedene od trajnih glagola (skákānje, žívljênje, dřžánje). U ovom akcentu naime vidimo ostatak krasne hrvatske starine."³⁰

Ivšić je ipak suviše uzak kada Andriću prigovara što je pridjev potmuo, potmuli upotrijebio u značenju mukao, mukli. Andrić je, naime, napisao: "Između hrvatskog i srpskog književnog govora bješe se potmuli (!) i nečujni boj ..." ³¹ Ivšić mu zbog značenja toga pridjeva prigovara, jer potmuo znači "kao potamnio, potmuran", kako to potvrđuju primjeri iz narodnih pjesama: Sinoć sunce igrajući zađe, a jutroske potmulo izađe. - Milica je sjetna, nevesela, u obrazu bl'jeda i potmula (od zmajeva ljubljenja). - Iako je te primjere Ivšić naveo prema Broz - Ivekovićevu Rječniku, ipak je pretjerao u prigovoru Andriću, jer se značenje toga pridjeva razgranalo, pa suvremeni Rječnik ^{31a} uz riječ potmuo na prvome mjestu donosi značenje: mukao, prigušen, tup (o zvuku, obično niskom), a kao drugo značenje navodi: neodređen, nejasan, pritažen, a na trećem mjestu stoji: potamnio, mrk, taman. Andrić nije imao krivo kada je upotrijebio spomenuti pridjev u značenju što ga Rječnik navodi na drugom mjestu.

7. - Andrić nije samo popularizirao jezična pravila nego je prema nekim pitanjima zauzeo vlastit stav, što je kasnije prihvaćeno u normi hrvatskoga književnog jezika. O tome bih htio reći nešto opsežnije. Polazio je i korak dalje, nije samo griješio,

kako ga je objeđivao Ivšić.

Tako se ispravno Andrić zalaže za akcente infinitiva tipa pre-òbūci (:preobūci): òbūci (:obūci). Pokazuje kako je moglo doći do takvih akcenata: "Kad se od neodređenog načina (infinitiva) odbaci završni "i", onda prema osnovnim pravilima akcenatskih naših zakona skače akcenat u sličnim primjerima s posljednjega sloga na pretposljednji (ubòsti - ùbost, obūci - òbūci) ... Pa i onda kad riječima s ovakvim sekundarnim akcentima nanovo prione završni "i" ostaje u većini krajeva na njima novi akcenat (ùbosti, òbūci). S ovim akcentom izgovaraju svi katolički i muslimanski Hrvati od Popova polja u Hercegovini do Subotice u Bačkoj i futurene oblike s enklitikama: ću, ćeš, će, pa kazuju: ùbošću, plěšću (plest ću), òzépšću. Srbi naprotiv donekle još čuvaju: plěšću, ozépšćeš, věšću (vest ću). Podcrtali smo donekle, jer se i Srbi u nekim krajevima privoljuju novijem naglašivanju"

Nije novo u Andrića što je zapazio i te sekundarne akcente, jer se o tome znalo i prije, nego je Andrić to posebno istakao i za to se zalagao. Akcenti tipa obūci doista su strani hrvatskoj akcentuaciji.

Dobro je primijetio i to da se, historijski gledano, mogu opravdati naglasci lične zamjenice u kosim padežima: mène, tèbe, sèbe (prema menè, tebè), pa onda i na mène, bez tèbe, za sèbe "koje je danas vrlo rijetko i suženo na pojedine krajeve, dok osam desetina naroda govori novijim akcentom: nà mene, bèz tebe, prema današnjem rasprostranjenijemu: mène, tèbe. Srbi su, napominje Andrić, možda i zadržali izgovor mène, tèbe, sèbe prema ruskom crkvenom izgovaranju kao što se u njih čuje i akcenat světī prema "svjatij" mjesto čistoga narodnoga: světī, pa zaključuje: "U tom se mi dakle za njima ne možemo i ne smijemo povoditi."³²

Andrićev prijedlog normativci nisu prihvatili još dugo vremena. Više izdanja Brabec-Hraste-Živkovićeve Gramatike ima samo kratkosilazne akcente, a tek se u kasnijim izdanjima, uz ove, navode i likovi s kratkosilaznim akcentima (kao dvostrukost), no u knjižici Ivšić - Kravarovoj o izgovoru naših akcenata javljaju se likovi samo s kratkosilaznim akcentima,^{32a} a tako je i u novijim gramatikama u Hrvatskoj, npr. u Težak - Babićevoj.

Stoga je Andrić bio u pravu kada je napisao: "Čast i poštenje nastojanju, koje se povodi za prošlošću i komparacijom (u ovom slučaju s ruskim i čakavskim ostacima), ali ovom akcentiranju nema više spasa, jer je određeno na smrt. Umjetnim putem ne da se tu više djelovati na život, pa se historičari daju na jalov posao, tražeći ono, što više ne može da bude. I historičari valja da se moderniziraju, pa ako već ne žele pratiti razvitak novoga jezika, neka barem ne podmeću noge beletrističarima, koji su ispred njih. I neka ne zadržavaju bujice koja teče svojim koritom!" Ivšić se tu također "modernizirao", da upotrijebim Andrićev termin.

Andrić preporučuje oblik spasiti, spasim, dajući mu prednost pred spasti, spasem, dakle glagolu koji se ubraja u četvrtu glagolsku vrstu (kao nositi), a ne u prvu (kao tresti). Kada je - veli Andrić - jedan ugledan akademik i pisac izgovorio rečenicu "No ja moram spasti dušu svoju pa ću da spasem i duše povjerenih mi svećenika", takvu stilizaciju prihvatio je tek jedan zagrebački list, dok su svi drugi promijenili oblike spasti u spasiti, spasem u spasim. S gledišta naših gramatika i rječnika ti prvonavedeni oblici sasvim su ispravni, oni su čak i jedino ispravni, ali novine nisu bez razloga, tumači Andrić, izmijenile oblike spasti u spasiti. Hrvati nisu ni u prošlosti upotrebljavali tih oblika, a ne upotrebljavaju ih ni danas. Stari ikavski i ijekavski pisci redovno su, veli, upotrebljavali oblike spasiti, spasim: "I ništa nije tako bolno, nego prevrtati po Broz - Ivekovićevu rječniku, tražeći našu autohtonu riječ, koje ne možeš nigdje naći. Leksikografi name nisu imali petlje (kuraže), da je zapišu, jer je - nema Karadžić ... Pa kad se preko ove jasne želje prelazi u svim našim gramatikama i leksikonima, onda se ovaj posao ne može dovoljno nakuditi."³³

Zalaže se i za oblike: živim, živiš, živi, živimo, živite, žive, a protiv oblika živem, živeš, žive, živemo, živete, živu. Tko upotrebljava oblik živem morao bi u infinitivu uzimati arhaičan oblik živsti. Karadžić i Daničić ne upotrebljavaju taj oblik nikada, pa će to valjda "dostajati i onima, koji i previše - jurant in verba magistrorum. Ne gubimo dakle dušš uludo, već se priklonimo dobrim svojim kućnim Penatima i pišimo lijepo i bez usiljenosti: živim, živiš, živi ... žive!"³⁴

Preporučuje i oblik točka, kako je već rečeno: "Onaj koji piše tačka i tačan pričinja se zagrebačkom kulturnom središtu gotovo orientalcem, pa se nitko od nas ne bi čudio, da naiđe za koji dan u nekih pisaca i na riječi: sveštenik, opšti, vaskresenje, predeo i nesam."³⁵

Iako mu je Ivšić prigovorio zbog etimološkog tumačenja takva oblika, što je Andrić prihvatio, nije mu zamjerio za osnovnu misao u upotrebi riječi točka. Andrić završava: "Pišimo dakle i govorimo točka, točan, kad nam se već sva duša odupire "tačnosti" i "tačkama". Karakternije će biti upotrebljavati stranu riječ kojoj ne osjećamo i ne moramo osjećati postanja, nego oličenu tobože domaću, koje pogotovu ne razumijemo i kojoj je narod već dao sasvim drugo značenje."³⁶ Misli pri tome na tačku u značenju pritka, trklja (die Stütze), motka koja se utiče u zemlju kako bi se po njoj penjao grah i loza.

Tek u naše dane dobiva Andrić za pravo s obzirom na upotrebu enklitičkog oblika povratne zamjenice u dativu: si. Andrić spominje kako mnogi književnici smatraju takav oblik nepravilnim, što nije istina jer imamo narodne poslovice i uzrečice u kojima je taj lik pravilno upotrijebljen: Pomozi si sâm, pa će ti i Bog pomoći. Nisu vuci stekli po poruci, nego što si sami priprave.³⁷ Daje i opravdanje takvoj pojavi: Bošković je, veli, krivo shvatio Daničićevu napomenu u "Oblicima" u vezi s upotrebom povratne zamjenice, te je od toga vremena književni govor natrpan punim oblicima povratne zamjenice: sebi i tamo gdje je mjesto enklitičkom obliku. Novaković, Stojanović i Živanović u svojim gramatikama i ne zapisuju oblika si, a Maretić, Divković i Florschütz u tome su potpuniji. Međutim, dativni enklitički oblik si nekako se nerado stavlja uz puni oblik sebi u gramatikama i jezičnim savjetnicima, dok je tek u naše dane dobio svoje opravdano mjesto u jezičnom sustavu.³⁸

8. - Andrić se, dakle, znao i odcijepiti od nekih jezičnih normi koje su bile strane hrvatskoj jezičnoj tradiciji i hrvatskoj upotrebnoj normi. I u tome je također Andrićeva zasluga. Iako nije imao Ivšićeve lingvističke naobrazbe, iako nije znanstven-

no akribičan i pedantan kao Ivšić, ipak je na pojedina jezična pitanja gledao slobodnije, elastičnije, pa i samostalnije. Ivšić je, na primjer, tek kasnije prihvatio ono što je Andrić iznio godine 1911. I u naše dane dobivaju neki Andrićevi prijedlozi svoje opravdanje, kako je već napomenuto.

Praktičar Andrić za koju godinu (upravo od 1913) utjecat će na pravilnost i jezičnu čistoću svojim brojnim prijevodima i budnim nadzorom nadprijevodima drugih prevodilaca u svojoj "Zabavnoj biblioteci". Kao što je sâm s ponosom napomenuo u predgovoru katalogu svoje Zabavne biblioteke: "U osobitu zaslugu bilježi ZABAVNA BIBLIOTEKA tri činjenice. Prva je, da je mnoga najzvučnija imena svjetske literature prva prenosila u našu književnost. Druga: da je sva djela (osim skandinavska i turska) donosila u prijevodima iz originalnih jezika, a treća - da se na čistoću jezika, po mogućnosti, što više pazilo."³⁹ Dakako, poseban je, zanimljiv, potreban i još neispunjen zadatak - konkretno pregledati i ocijeniti Andrićev udio u tom velikom poslu.⁴⁰ Da bi mu se u pojedinoštima moglo prigovoriti, izlazi već iz Ivšićeve kritike Andrićeva "Braniča", kako je upravo prikazano.

III.

9. - Kada navodim određene Andrićeve zasluge za hrvatsku jezičnu normu, ne umanjujem time Ivšićeve neprolazne zasluge i na tom polju. Pogotovu je teško uspoređivati Ivšića i Andrića. Njihov je interes, način pristupa pojedinim pitanjima tako raznolik da i nema pravoga smisla povlačiti neke paralele između njih dvojice.

Ivšić je znanstvenik s vrlo širokim znanstvenim interesom. Bavio se i pitanjima pravopisa i suvremenog književnog jezika. Tu mislim naročito na njegovo pokretanje i vrlo obimnu suradnju u časopisu "Hrvatski jezik", koji je izlazio školske godine 1938/1939. Da je bio vješt i brz poput Nikole Andrića, mogao je samo iz svojih priloga u tome časopisu napisati knjigu kakva je Andrićeva. Tu je Ivšić dao niz dragocjenih priloga kojima značenje nije vrijeme mnogo oduzelo. U pojedinoštima morao je i tu popustiti, npr. u obrani riječi univerzitet, dok nije na želju mnogih čitalaca, pri-

hvatio riječ sveučilište. Već sam spomenuo njegovo lektoriranje rukopisa Frana Mažuranića "Od zore do mraka", pri čemu je postupao s mnogo takta i finoće i s mnogo poznavanja stilskih preljeva. Da je oblikovao u člančice samo one probleme na koje je nailazio u lektoriranju knjige hrvatskoga književnika koji je u tuđini već pomalo gubio smisao za tadašnju jezičnu normu, mogao je također napisati novu knjigu. Time bi ispunio Andrićeve sugestije da napiše sam više knjiga o pitanjima suvremenog književnog jezika, pa bi i u tome i količinski mogao nadmašiti Andrića.

Ivšić je čovjek dubokih i dalekih vidika a minucioznih, sitnih ispravaka, uvijek preciznih i ispravnih, provjerenih, ali ne i čovjek široka i brza zahvata i duga daha.

Andrić je čovjek sasvim suprotnih karakteristika: "Široko obrazovan, duhovno gibak ... u cjelokupnom (je) svome radu bio iznad prosječnosti, ali je gotovo svim svojim književnim i naučnim poslovima pristupao u prvom redu kao javni, kulturni radnik. Odatle njegovo zanimanje za najrazličitije probleme i pokatkad smionih zaključci, koji su izazvali žive diskusije, kao što je slučaj s njegovim Braničem jezika hrvatskoga ...", kako ga je karakterizirala Enciklopedija Jugoslavije, u I. svesku. Andrić nije bio lingvist u pravom smislu, iako je završio slavistiku kod Jagića u Beču, ali posredno ima određenih zasluga za kulturu hrvatskoga književnog jezika. Stoga je Ivšićev sud o "Braniču" ipak suviše negativan, makar u mnogim pojedinostima i imao pravo. Ne bismo s Ivšićem mogli danas ponoviti, a to je bilo pretjerano i u njegovo vrijeme: "Valja mi odmah reći, da je šteta, što se našem jeziku javio takav branitelj, kakav je Andrićev 'Branič jezika hrvatskoga'. Andrićev bi Branič mogao u mnogo prilika našem jeziku nauditi, mjesto da mu pomogne i da ga obrani od kojekakvih napasnika."⁴² Ili: "Branič boluje od neprebolnih rana, jer je i Andrić u svome Braniču samo novinarski brzoplet."⁴³ To je u cjelini ipak prestroga, nedobronamjerna, pa konačno i nedovoljno objektivna kritika. Već smo vidjeli da u novije vrijeme i lingvisti i književnici imaju drugačije mišljenje (S. Babić, I. Hergešić, M. Ujević), a mogao bih dodati i mišljenja drugih. Andrićev Branič značio je "oslobođenje od pretjerane vukovštine, koju su osjećali svi hrvatski književnici na sebi kao tešku moru. Tu je Andrićeva srednja linija

koju je on rado odabrao u životu, donijela hrvatskoj književnosti mnogo koristi. Dok su pretjeravali vukovci, na pr. Maretić u svojim starijim raspravama i osobito Vatroslav Rožić, i kušali, da sve književno stvaranje okuju preteškim verigama primitivnog jezika i stilistike, dotle je Andrić prvi otvorio vrata novim izričajnim mogućnostima i obogaćivanju hrvatskog govora ... Išlo se za osiromašenjem pojmova u glavi i za uništavanjem psihologijskih nijansa. Čišćenje je dakle jezika bilo potpuno opravdano, samo se trebalo u tom poslu kloniti i druge krajnosti."⁴⁴

Njegov "Branič jezika hrvatskoga" nije zadovoljio stručnjake ni u Zagrebu ni u Beogradu: prvima je bio premalo vukovsko-maretićevski (Rožić), a drugima previše vukovsko-maretićevski (Skerlić). Međutim, Branič je unio u tadanju maretićevsku statičku koncepciju jezika mnogo šire vidike pa je knjiga, i polemika koja se pojavila u vezi s njom, izvršila plodan utjecaj na hrvatski književni jezik pred I. svjetski rat."⁴⁵ Tako je Andrićevo djelo shvatio i Vatroslav Jagić u pismu što ga je uputio Nikoli Andriću, objavljenom 3. kolovoza 1911. u "Narodnim novinama". Pošto ga je zamolio da mu pošalje i drugo izdanje "Braniča", Jagić negoduje što se prema političkom mišljenju stručno djelo piščevo čas prekomjerno hvali, a čas kudi, te nastavlja: "Onaj Vaš protivnik u "Pokretu" neće valjda sumnjati, da sam i ja znao, da ono Vaše zagovaranje oblika t o č k a analogijama kao spor - nije bilo ispravno. Ali tko će radi jedne, ili makar i desetak, netačnosti smetnuti s uma korist knjige u cijelome? Zar je to razumno knjigu samo zato osuđivati, što je nije napisao pristalica "Pokreta", već "Narodnih Novina"? Dakle bi korisnije bilo da je i nema? A meni se čini, da bi svaka knjiga, da je izašla u redakciji "Pokreta", isto toliko bila vrijedna preporuke i pažnje, kao sada kad ste je napisali Vi."

Te je riječi Jagić napisao vjerojatno nakon oštarih Ivšićevih pogrda prema piscu koji je Andrićevu knjigu pohvalio, pošto ju je i vlada preporučila "za nabavu mladeži svih naših srednjih škola te profesorskih i učeničkih knjižnica", sve to na "osnovi povoljnog stručnjačkog mnijenja". Stoga Ivšić ironično i pobjednički u "Hrvatskom pokretu" 22. lipnja 1911. poziva "onoga stručnjaka" koji je naveo vladu da takvu knjigu preporuči "neka nam se javi".

U Ivšićevoj pedantnoj, znalačkoj i preciznoj kritici možemo, dakle, ipak zapaziti dva već spomenuta nedostatka koja proistječu djelomično iz njegove pretjeranosti u ocjeni, a djelomično iz već spomenutih drugih razloga. Prvo, Ivšić pretjeruje, kada, na osnovi određenoga broja pogrešaka i nepreciznosti kao i nekih stilskih hrapavosti, sasvim negativno ocjenjuje Andrićevo djelo u cjelini. Drugo, Ivšić se prestrogo drži tadašnje jezične norme i onda kada se to ne može odobriti jer je ona bila već premašena. S prevelikim poštovanjem prema korisnom i nepotpunom Broz - Ivekovićevu "Rječniku hrvatskog jezika" odbacuje neke dobre Andrićeve spoznaje, ne osjećajući da je Andrić u pravu, ili ne mogući mu to priznati. Pogotovu je daleko od toga da Andriću prizna bar ono u čemu samostalno razmišlja i dolazi do prihvatljivih zaključaka. Tu se javlja tadašnja Ivšićeva nedovoljna elastičnost.

Ali treba u prilog prof. Ivšiću reći i to da ga je uvijek vodila samo iskrena i ozbiljna težnja da dosljedno provodi svoje znanstvene spoznaje a pri tom je pokazao svoje nepokolebivo poštenje. Uostalom, od mladoga čovjeka - da ne kažem od mladića - kakav je tada bio Ivšić, ne može se ni očekivati tolika objektivnost prema svome takmacu kakva katkada resi učenjaka u jesen njegova života.⁴⁶

B i l j e š k e

- 1 Stjepan Babić, Stjepan Ivšić kao lektor Mažuranićeve knjige "Od zore do mraka", Hrvatski znanstveni zbornik, sv. 2, Zagreb, 1971., str. 250.
- 2 S.Babić, n.d. str. 284. - O Ivšićevu postupku pri lektoriranju Mažuranićeva rukopisa Babić u zaključku veli (str. 289-290): "Ivšić je dakle Mažuranićevo djelo lektorirao više kao lingvist, gramatičar, a manje kao književnik. To je i jedino ispravan put jer bi inače lektor postao suautor. Ali ni Ivšić gramatičar nije puki gramatičar. Gotovo nigdje gdje to nije potrebno nije normu primjenjivao zbog same norme, nego ju je, imajući na umu da je pred njim umjetnički tekst, na jednim mjestima primjenjivao, a na drugim nije. Malo ima primjera za koje bi se moglo reći da je Ivšić smanjio izražajnost Mažuranićeva teksta. On je svojim zahvatima znatno pojačao izražajnost, čak i onih mjesta koja nije dirao jer je u istom tipu često uklonio šablonski postupak pa su nedirnuti dijelovi došli jače do izražaja. Mažuranićev je tekst nakon Ivšićeva zahvata postao mažuranićevskiji, a ne ivšićevskiji. Ivšićev se rad stopio s Mažuranićevim djelom i, da nije bilo spora, za samoga Ivšića i utopio."^u
- 3 Kada sam jednom prilikom, već nakon završetka studija, usput u razgovoru s Ivšićem spomenuo neki jezični problem što sam ga našao u "Braniču", Ivšić se na mene oštro okomio zamjeravajući mi što dovodim to pitanje u vezu s Andrićevom knjigom, o kojoj nije htio ni čuti.
- 3a O njima ću opsežnije govoriti drugom kojom prilikom.
- 4 Nikola Andrić, Branič jezika hrvatskoga, Zagreb, 1911. Redovno u članku citiram prvo izdanje knjige.
- 5 U drugom izdanju mjesto nastavak upotrijebio je Andrić termin završetak.
- 6 N.Andrić, Branič, str. 144.

- 7 N.Andrić, Branič, str. 58.
- 8 Hrvatski pokret, 31.VI 1911.
- 9 Narodne novine, 1.VI 1911.
- 10 Narodne novine, 1.VI 1911.
- 11 Spominjem kao primjer Ivšićev članak "Vukov prijevod kompozita", objavljen u listu što ga je Andrić morao poznavati, u Savremeniku, u br. 5, 1910, na str. 358-359. U njemu je Ivšić kritičan prema Jovanu Živanoviću, koji je ocjenjivao Vukove kompozite, te veli: "Nego kolikogod poštujem rad sijedoga borca za čistoću i jedinstvo našega jezika, opet mi valja reći, da ž. mnogo griješi, osobito tumačeći tzv. nesamostalne (zavisne) kompozite." Tako se Ivšić zalaže za bogoglas za koju veli da je sasvim dobra riječ izvedena od boga glasiti, analogno kao domobran, kolobran, Bogoljub i sl. Smatra da je i riječ licemjer (ne licomjer) veoma zgodna riječ. Rezimirajući Živanovićev rad Ivšić zaključuje kako je pokazao da Živanović "ne pogada uvijek istinu, pa zato nema pravo što kao nepogrješiv sudija odriče drugomu u tijem stvarima 'lebendiges Sprachgefühl'" (Glas srpske akademije, 68, 180).
- 12 Hrvatski pokret, 2.VI 1911, odmah donosi obavijest da je Stjepan Ivšić "prvi učitelj kr. gornjograđske gimnazije u Zagrebu; načinio je sve svoje ispite s odličnim uspjehom te čeka, da bude na jesen promoviran sub auspiciis Regis. Dosad je napisao već nekoliko radnja, što ih je primila Jugoslaven-ska akademija za "Rad", od kojih je jedna već štampana g. 1907. u 168. knjizi "Rada". Ovoliko bahatom Andriću od nas, da zna, s kim ima posla, a g. Ivšić će novim stvarnim utukom odgovoriti na poznate prostote Andrićeve." Usp. i Bibliografiju radova prof. Stjepana Ivšića što ju je sabrao Marin Somborac u Zborniku u čast Stjepana Ivšića, izd. Hrvatskog filološkog društva, Zagreb, 1963.
- 13 U Književnim horizontima godine 1935, u br. 1-2, na str. 28-30 objavljen je "Razgovor sa dr. T. Maretićem" gdje, između ostaloga, možemo pročitati da je najbolji Maretićev đak bio Slovak Dušan Rupeltdt, koji se ubio 9. prosinca 1896, za-

tim Stjepan Ivšić. - U tom razgovoru Maretić napominje da je u mladosti rado čitao Trnskoga, ali je kasnije uvidio da jako afektira i kuje nove riječi, na primjer za strast skovao je riječ paljevina, pa se s njim brzo raskrstio. - Napominje kako je već rano preveo prva dva pjevanja "Eneide", "pa sam upotrebio nove padeže (ženama, jelenima), ali se tako onda nije smjelo u Zagrebu pisati (Mažuranić je bio ban, koji je na to kao stari Ilirac strogo pazio). Prijevod je izašao u Izveštaju zagrebačke gimnazije 1879.g., a šenoa mi je u Viencu zamjerio porabu novih padeža, premda nije bila fonetika."

- 14 "Hrvatsko pravo" od 21. lipnja 1911. donosi člančić "Štreberi i štreberčići", u kojemu se iznosi kako pojedinci "kade" starijima, "starijoj gospodi, koja će n.pr. brzo sići sa svojih stolica (naravno; universitetskih), pa će onda ovi mladi kadoci sjesti na njihova još neohlađena mjesta". Navodi se kako su do sveučilišnih položaja došli dr. Drechsler i dr. Bučar, a njima se pridružio i treći koji je počeo hvatiti dra Maretića, posebno njegovu knjižicu (od 24 str.) o Tolstoju. Tu bi knjižicu bolje napisao "koji naš darovitiji srednjoškolac", no mladi pisac htio je da Maretiću "digne rep kako bi mogao sâm kao predestinirani nasljednik Maretićev sjesti na to zakađeno mjesto". Predbacuje se da "Pokret" služi ovdje "tom mladiću kadionicom i ne smeta ga nimalo što je dr. Maretić gojni magjaron i omraženi mu khuenovac". Zatim se navodi Ivšićevo ime s napomenom da je on nedavno napao na dra Andrića.

Drugi dan u istom listu pod istim naslovom, na osnovu paragrafa 19. Tiskovnog zakona, donesen je Ivšićev ispravak: "Nije istina, da sam ja pisao u Pokretu pohvalu o Maretićevoj knjižici o Tolstoju. U Zagrebu, dne 21. lipnja 1911". Uskoro zatim, 26. lipnja 1911. objavljen je nepotpisan LISTAK s početnom rečenicom: "Pa da nije Andrić šarlatan". U nepotpisanom članku optužuje se Andrić kao prevrtljivac koji je Maretića nazvao prostim zanatlijom i za jednu drugu Maretićevu radnju rekao da "svojom netočnošću i nesadržajnošću teško nadmašuje najprimitivnije uvjete seminarskih đačkih radova". "Hrvatski pokret" posebno još zamjerava Andriću što je 3.lip-

nja 1911. u "Narodnim novinama" napisao da je Maretić pravi zanatlija i pisac koji nije umio odvojiti dobro od rđavoq, ali da je taj isti Andrić u istom listu 3. lipnja 1899. o Maretiću kao filologu napisao pozitivan članak u kojemu je ustvrdio kako je Maretić u svojoj Gramatici i stilistici - "u velikom obilju promijenio shvaćanje o našoj gramatici" te da je Maretićeva knjiga "prelomima puna krcata", "piscu služi na ponos, a našoj literaturi na ukras i slavu".

15 Hrvatski pokret, 3. VI 1911.

16 Hrvatski pokret, 7.VII 1911.

Već 2. lipnja 1911. "Hrvatski pokret" u nepotpisanoj bilješci tvrdi kako je Andrić upravo "bjesomučan te je juče počeo već mahnitati, ne mogavši dočekati ni konca kritike g. Ivšića... G. Ivšić ustao (je) s pravom protiv bestidne kritike, kojom je Andrić htio rasturiti svoje smeće među našu mladež." Ivšić je digao glas protiv "Braniča", a Andrić se pobojao i pobjesnio "da bi mu G. Ivšić mogao oteti plijen, kojim se već naslađivao", to jest objavljivanje drugoga izdanja, koje je, međutim, uskoro izašlo. Ivšić je, veli se dalje, Andrića "dotjerao do duvara" te "pišti kao zmiya u procijepu". Isti list dalje prigovara Andriću, citirajući i Rožičev prikaz Andrićeva djela u "Nastavnom vjesniku", kako Andrić ima trgovačke namjere pri plasiranju svoje knjige: "Tko poznaje Andrića taj ne će moći ni za čas pomisliti, da bi Andrić mogao imati trgovačke namjere! Ne smeta ni najmanje što je Andrić u Narodnim novinama otišao među trgovce, pa npr. u br. od 13. o.m. on oglašuje svoj monumentalni "Branič", a drugi bukova drva!" kako objavljuje "Pokret" od 19. IX 1911.

17 Narodne novine, 28. VII 1911.

18 Narodne novine, 28. VII 1911.

19 Hrvatski pokret, 1. VIII 1911.

20 U Hrvatskom pokretu izišao je 22.lipnja 1911. nepotpisani članak o "Braniču" u kojemu se ističe Andrićeva nedosljednost, prigovara mu se da je svoj rad uvijek udešavao prema vjetru: "Za Khuena je srbovao, za vlade hrvatsko-srpske koalicije ispunjavao stupce "Hrvatske" i pravio neraspoloženje

proti Austriji, svojom knjigom "Pod apsolutizmom", za veleizdajničkog procesa pisao svoju optužnicu protiv Srba, htijući pokazati, kako su Srbi Hrvate od uvijek htjeli progutati, jer je već Vuk pokrao svoje srpske narodne pjesme iz hrvatskih zbornika i dr. Taj čovjek dobiva valjda nagradu za svoje vjerno službovanje, jer u "Braniču" udara i uništava koaliciju ... Postupak vlade, koja tako lošu knjigu, i s političkom primjesom, preporuča, mora se žigosati najoštrije."

- 21 Međutim, sam Ivšić neće to Maretiću oprostiti čak ni nakon njegove smrti te će to spomenuti i u svome posmrtnom govoru: "No toplijeg strujanja između njega (Maretića) i njegovih slušača nije na žalost bilo i zato, što je pokojnik u dva zasjedanja tadašnjeg hrvatskog sabora god. 1892-1897. i 1900-1906. bio biran na mladeži mrskom unionističkom programu." Predajući taj svoj nadgrobnni govor uredniku Savremenika, književniku Luki Perkoviću, koji ga je i objavio u tom časopisu godine 1938. na str. 272-274, pod naslovom Moj posljednji oproštaj s drom Tomom Maretićem, Ivšić u bilješci veli i ovo: "Predajući g. uredniku Perkoviću ovaj svoj govor izrečen 18. prošlog mjeseca na Mirogoju, treba da napomenem, da iz njega nisam htio ni ovdje izostaviti ono nekoliko riječi kojima sam se dotakao pokojnikova političkoga djelovanja. Kome se ove moje riječi ne bi svidjele, tomu bih ovo rekao: Poznati francuski publicist P. Bernus pišući u Journal des Débats 11.XI 1937. o pokojnom Remsayu Mac Donaldu, koji je po njegovu mišljenju mnogo kriv, što je Engleska u današnjem nemoćnom stanju, završio je svoj članak riječima: En dehors de la vérité il n'y a pas de juste hommage aux morts (t. j. samo istinu rekavši, dat ćemo pokojnicima pravu poštu)".

- 22 U citiranom članku, što ga oštro Ivšić kritizira, napominje se da je Andrić naročitu pažnju posvetio germanizmima i srbizmima, pa je razumljivo da to nisu mogli Andriću oprostiti "Pokretovi" filozofi "od kojih neki čitaju samo srbske knjige i novine, a po gotovo im je teško bilo što je dr. Andrić njihovu kumiru Skerliću dokazao, da ne zna napisati ni jedne pravilne rečenice! Da Hrvat uči Srbina kako se piše 'srbski' - to duša mladih Vukovaca, koja više nije hrvatska, ne može

prógutati." To ih je boljelo, nastavlja pisac, pa su tražili dlake u jajetu i "bengalski ih zapaljivati na radost zlobne publike". Već to preporučuje Andrićevu knjigu što su ti "okuženi ljudi na nju navalili" ... "To je te srbakoviće uvrijedilo ... što je dr. Andrić ciepajući jednu novinsku stilizaciju o koaliciji završio, kako od jedne ciele rečenice valjaju samo tri rieči Koalicija je bila ... Ona bi se (t. j. rečenica, a ne koalicija) morala sasvim pohrvatiti ..." Ivšić će na to replicirati 6. VIII 1911.: "Neka bezimenjak udari na Branič i devet pečata čistoga hrvatstva, Andrićevu rugobu lje ne će uljuditi." "Zar nije ironija", pita se dalje Ivšić, "da se ti ljudi, koji silom razgrađuju ono, što je Jagić sav svoj život s mukom gradio - a to je hrvatsko-srpsko jezično jedinstvo - ne stide pozivati na jedno Jagićevo pismo, u kojemu oni čitaju nešto, što drugi ne vide."

23 Hrvatsko pravo, 1. VII 1911.

24 Hrvatska sloboda, 17. VIII 1911.

25 Hrvatska kruna 1911, br. 68.

26 Jagić tu, među ostalima, veli: "Ich bedauere nur, dass eine gewisse tändelnde, oder sagen wir nonnchalante Art in der Behandlung einzelner Fäffe eine Polemik hervorgerufen hat, die stark ins Persönliche hinübergriff (die Polemik mit Ivšić und Rožić) ... Darum möchte ich auch den Herren von Fach, und für solche halte ich Andrić ebenso gut wie Rožić und Ivšić, dringend ans Herz legen, durch ihre scharfe Polemik nicht der guten Sache selbst Wunden zu schlagen, indem durch ihre Gegensätze die weitesten Schichten irreführt oder wenigstens in Verlegenheit gebracht werden."

Još prije uputio je V. Jagić pismo N. Andriću što ga je ovaj i objavio u Narodnim novinama 3. VIII 1911: "Čuo sam, g. profesore, da je Vaš "Braníč" već u drugom izdanju izašao. Kad biste htjeli, da napišem nekoliko riječi o knjizi za "Archiv" - molim Vas pošaljite mi i to izdanje. Ja bih imao tako priliku, da požalim, što se kod nas već i u čisto naučne stvari uvukla politika te se prema političkom mišljenju pisca djelo čas preko reda hvali, čas preko reda kudi! - Kud ćemo doći ako to tako potraje?"

- 26a Jezični savjetnik s gramatikom, Zagreb, Matica hrvatska 1971, str. 285.
- 27 Hrvatski pokret, 6. VI 1911.
- 28 N. Andrić, Branič, str. 27.
- 29 Narodne novine, 1.VI 1911. - Uostalom, nije samo Andrić nezadovoljan tom riječju u spomenutom značenju. Već je Tomo Maretić ustajao protiv nje u svojem "Filologičkom iverju", u Vijencu godine 1866., na str. 783. kada veli: "Pokuditi se mora riječ lješina (kad bi je i trebalo, moralo bi biti lešina). To je augmentativ od turske riječi leş, koja znači u Turaka i u prostoga naroda, koji ju je od njih primio, isto što: strvina, mrcina. Vidi se, dakle, da ni malo nije dostojno mrtvu čeljadetu reći lešina (ili još gore lješina). Za što ne bismo govorili na prosto mrtvac ili mrtvo tijelo? Ako već hoćemo zadržati riječ lešina, govorimo je za životinje, a ne za ljude. Rekao bih, da se ima i na njemački jezik nešto odbiti krivo upotrebljavanje rečene turske riječi: Leiche - lešina!"
- 30 Narodne novine, 3. VI 1911.
- 31 N. Andrić, Branič, str. 115.
- 31a Rječnik srpskohrvatskog književnog jezika, Novi Sad, 1971, sv. 4.
- 32 N. Andrić, Branič, str. 50.
- 32a Usp. Srpsko-hrvatski jezik na pločama. Izgovor i intonacija s recitacijama. Tekst i komentar sastavili: dr. Stjepan Ivšić i dr. Miroslav Kravar, Zagreb 1955.
- 33 N. Andrić, Branič, str. 21.
- 34 N. Andrić, Branič, str. 23.
- 35 N. Andrić, Branič, str. 115.
- 36 N. Andrić, Branič, str. 117.
- 37 N. Andrić, Branič, str. 69.
- 38 Usp. Stjepan Babić, Smije li se upotrebljavati zamjenički si? Jezik, XII, 1964-1965, br. 4, str. 118-119.

- 39 Prof. Hergešić ovako ga karakterizira: "Dr. Nikola Andrić je okretan izdavač, koji raspolaže s potrebnom dozom instinkta i ukusa, ali je ujedno profesorski savjestan i solidan. Filolog i književnik u jednoj osobi ... Prijevod, kakav on traži, mora biti prije svega točan i vjeran. Ali osim toga mora biti i čitak, a prevodilac mora jednako dobro poznavati jezik s kojega prevodi, kao i svoj materinji jezik ... I baš u tome smislu izvršio je ovaj urednik golem pedagoški posao. Kao što je Andrić u svom znanstvenom i nastavničkom radu (bilo to u školi ili u Narodnom kazalištu) bio za čistoću i sklad hrvatskog jezika, tako je i uređujući "Zabavnu Biblioteku" usredotočio svoju pažnju na to, da prijevodi nikada ne nagrde ili izobliče hrvatski jezik, nego da ga naprotiv izglađe i obogate. O tom su se najbolje mogli osvjeđočiti svi oni, koji su prevodili za njegovu biblioteku. Andrić i prevodioci! To je posebno poglavljem šira javnost i ne sluti koliko je Andrić zadužio svoje suradnike trudeći se požrtvovno da ih nauči čestito pisati materinjim jezikom. Ispravljajući rukopis crvenom tintom urednik ~~su~~ nagomilao usput mnošto korisnih primjedaba i savjeta da završi na koncu čitavom jednom raspravom o individualnim manama prevodioca. To bi se onda zvalo Speisekarta, a nema sumnje, da su i filološki "jelovnici" znatno pripomogli brojnim pojedincima da se odviknu svojih gramatičkih i stilskih pogrješaka. A tek usmeni savjeti i opomene kojima bi temperamentni urednik - vječno mlad i elastičan - obdario svoje suradnike! To su onda veliki momenti, koje mnogi naši književnici zahvalno pamte." Cit., prema I. Hergešić, *Strani i domaći*, Zagreb, Izvanredno izdanje Matice hrvatske 1935, str. 108-112.
- 40 U članku "Le soixante-dixième anniversaire de Nikola Andrić", *Annales de l'Institut français de Zagreb*, 1937-1938. I. Hergešić opet iznosi slične misli.
- 41 *Usp. Jezik*, časopis za kulturu hrvatsko-srpskoga književnog jezika, 1961/1962, br. 4, str. 98.
- 42 *Hrvatski pokret*, 31. VI 1911. - Slično je prestrogo i u cjelini negativno i nepravedno ocijenio i Ivšićev učitelj, prof. Tomo Maretić, Ristić-Kangrgin "Srpskohrvatsko - nemački reč-

- nik" iz 1928. Usp. Ljetopis JAZU, knj. 42, Zagreb, 1929, str. 1-24.
- 43 Hrvatski pokret, 31. VI 1911.
- 44 Petar Grgec, †Dr. Nikola Andrić, Nastavni vjesnik 1941-1942, str. 402-405.
- 45 Enciklopedija Jugoslavije, sv. 1. - Jovan Skerlić je svoje negativno mišljenje o Andrićevu djelu iznio, kako to spominje i Ivšić, u Srpskom književnom glasniku, u knj. 26, godine 1911, na str. 962-967. Tu, među ostalim, Skerlić veli: "G. Andrić nije filolog, i to se odmah i lako vidi. I zato njegove primedbe nemaju nikakve naučne vrednosti, on je slab literator ... I kod "Karlovčana" i kod g. Andrića jedan je isti starinski filološki mentalitet, isto nerazumevanje moderne lingvistike ... Za njih su spisi Karadžića i Daničića biblija srpsko-hrvatskog jezika, a Broz i Iveković štaka na kojima idu u svome nesigurnom znanju jezika."
- 46 Usp., na primjer, potresna i iskrena priznanja svojih pogrešaka u "Spomenima mojega života" Vatroslava Jagića, pa i Ivšićevo pozitivno citiranje Andrićeva imena u Uvodnoj riječi časopisa "Hrvatski jezik", godine 1938.

S u m m a r y

POLEMICS BETWEEN S.IVŠIĆ AND N.ANDRIĆ REGARDING
ANDRIĆ'S BRANIČ JEZIKA HRVATSKOGA

The author discusses in comprehensive detail the lengthy polemics which arose between young S.Ivšić and N.Andrić when Andrić's book Branič jezika hrvatskoğa appeared in 1911 (in two editions). Ivšić was very critical of Andrić's erroneous linguistic views and solutions, showing himself to be a penetrating expert in problems concerning the literary language. He also noted very precisely and subtly every single imperfection in Andrić's work, be it a linguistic or stylistic one.

Having analysed the problems that are the subject of many of Ivšić and Andrić's articles in Hrvatski pokret, Narodni list and some other newspapers, the author of this discussion finds Ivšić's final criticism of Andrić and his book exaggerated.

In spite of some undeniable mistakes and a lack of stylistic precision, Andrić's book was, no doubt, at that time and for following generations, not only useful but also inspiring and a source of new ideas. This view is upheld by an analysis of Andrić's correct solutions.